

СТОСУНКИ З БОГОМ У ПОЕЗІЇ МИКОЛИ ВІНГРАНОВСЬКОГО

Статтю присвячено сакральним мотивам у поезії М. Вінграновського. Розглянуто правопис слова «Бог» у ранніх і пізніших поезіях автора, вказано на тексти з релігійною образністю і тематикою (зокрема проаналізовано неопубліковані рукописи). Наведено свідчення сучасників поета про його стосунки з Богом. Зроблено спробу показати, що засвідчена заангажованість М. Вінграновського в релігійний дискурс дає підстави розгортати інтерпретацію його поезій також і в межах цього дискурсу, зокрема – в аспекті поєднання однини і множини на мовному рівні, а також в аспекті відчуття загальної всеєдності як складника переживання всеприсутності Бога, яку засвідчують різні релігійні традиції.

Ключові слова: Бог, сакральні мотиви, релігійний дискурс, українське літературне шістдесятництво.

Ніла Зборовська у праці «Код української літератури» стверджує, що українські письменники-шістдесятники в своїй творчості переважно не дійшли до релігійного світогляду і що їхній стихійний світогляд виявився не тео-, а кордоцентричним [17, с. 364]. На перший погляд так воно і виглядає, однак завжди нові аспекти відкриває робота з неопублікованою рукописною спадщиною авторів. Тож знайомство з частиною такої спадщини одного з чільних представників українського літературного шістдесятництва – Миколи Вінграновського – дає підстави для перегляду вказаної тези Н. Зборовської.

Почнімо з того, що для поезії М. Вінграновського характерне відчуття загальної всеєдності, взаємопроникнення і взаємоперетворення ліричного «я» і навколишнього світу, а також – істот і явищ, людини і природи, суб'єкта й об'єкта, явлене не лише на образному, а й на граматичному рівні¹.

Одним із виявів відчуття загальної всеєдності у М. Вінграновського стає своєрідне вживання у його поезіях категорії кількості, а саме – парне фігурування того самого слова в однині й у множині: «Роки і рік, сніги, водою стерті...» [6, с. 338] (тут і далі підкреслення у текстах автора мої. – С. Б.); «...І перший сніг з усіх снігів, / І перший берег з берегів...» [6, с. 379]; «Іде чорний сум, а за ним суми...» [10, с. 145], «Стоїть народ мій і народи / Із похоронкою в руках» [6, с. 340], «Серед стеги в стеги, серед стеги в степах...» [9, с. 239]. Як видається, таке авторське поєднання різних кількісних категорій ґрунтується на доглибшому відчутті пов'язаності одиничного явища чи предмета з іншими однорідними йому

явищами чи предметами, коли за одиничним неодмінно стоїть множинне («У множині і в однині / Тобою плачуть, плачуть мною» [6, с. 306]; «Прийшла дорога дорога / До нас – до тебе і до мене. / Вона нам світиться одна. / Вона одна на всі дороги. / В ній однина і множина, / Й пречиста хмаронька від Бога» [6, с. 306]). Так само і ліричне «я» відчуває, що за ним стоїть якесь «множество»: «А множество вже стало станом / Позаду мене в небесах...» [6, с. 256]. У поезії не конкретизовано, що це за «множество», можна інтерпретувати це як зв'язок із поколіннями предків чи з попередніми культурними шарами – або ж як вихід у містичні виміри (чи не про ангельські хори у небесах ідеться?), проте головним тут є те, що навіть «я» відчуває свою не-одиночність, свою пов'язаність із «множеством», включеність до системи з множинністю складників. Поєднання категорій однини і множини корелює з головною темою космогонічного міфу, яка полягає у перетворенні ідеального Першопочатку на реальну множинність [14, с. 172]: у Вінграновського ж вони співіснують, відбувається своєрідне виведення у спільну площину ідеального Єдиного і реального множинного, їх синтез (на відміну від розведення у космогонічному міфі).

Єдність одиничного і множинного відсилає до релігійного дискурсу, який розглядає цю єдність як якість Бога. У християнському богослов'ї Бог, маючи єдину сутність, проявляється у трьох іпостасях Отця, Сина і Духа Святого: їхні особистісні взаємини являють собою Боже буття [1, с. 218].

² Цікаво, що цю поезію як сакральну візію інтерпретує також Л. Тарнашинська, проте залучаючи інші рядки з неї: «Мене окликує хтось!.. Був голос / Жіночий – вогкий і тремкий. / Я оглянувся – ніде нікого: / Ні губ, ні кроку, ні руки» [6, с. 256]. Дослідниця припускає: «Чи не голосом Божої Матері, яка вказала поетові його істинний шлях, був цей загадковий “хтось”...» [27, с. 14].

¹ Докладніше про це див. у публікації: Богдан С. Специфіка мовних конструкцій у творчості Миколи Вінграновського. *Мандрівець*. 2010. № 5. С. 52–58.

Св. Григорій Богослов указує, що в цих трьох іпостасях рівною мірою виявляється Божество: «...Розрізненість трьох Іпостасей зберігається в єдиному естві й достоїнстві Божества... І Три – єдине у Божестві, і Єдине – три за особистими якостями...» [13]. Тобто йдеться про рівність цих трьох іпостасей, що «не порушує принципу єдинобожжя, оскільки їх власне “іпостасне” буття не суперечить їхньому же спільному буттю, що є буттям єдиного Бога» [19]. Трійця є зразком цілковитої єдності, що дає змогу багатьом діяти як єдине ціле [12], виявом того, що спільна сутність має різні можливості конкретизації [18]. Як зазначає С. Аверинцев, учення «про те, що на божественному рівні буття троїчність та одиничність виявляються в якомусь сенсі тотожними, не специфічне для християнства; це усталений мотив найрізноманітніших релігійно-міфологічних систем» (тут дослідник наводить приклади і з індуїстської міфології, і з єгипетських, грецьких і римських міфів) [1, с. 218]. Згідно з ведичними священними писаннями, Господь, або ж Абсолютна Істина, має три аспекти: «Той, хто пізнає Абсолютну Істину, проходить через три фази її усвідомлення, що ідентичні по суті. Три аспекти Абсолютної Істини – Брахман, Параматма та Бгагаван – являють собою єдине ціле» (Бгагавад-гіта 2.2, ком.; також див.: Шрімад-Бгагаватам 1.2.11) (Брахман – це «безособистісний всюдисущий дух, Параматма, локалізований аспект Всевишнього, який перебуває в серці кожної живої істоти, і Бгагаван, або Верховний Бог-Особа, Господь Крішна» (Бгагавад-гіта 2.2, ком.)). Крім того, згідно з цим ученням, єдність одиничності й множинності як якість Бога має ще й інший вимір: єдиний Господь, перебуваючи у нематеріальному трансцендентному вимірі, проявляє Себе у численних матеріальних творіннях, і таким чином «Він, єдиний, став багатьма» [32, с. 20]. «Хоча Я один, Я стаю багатьма», – так каже Господь про прояви матеріального світу, згідно з «Упанішадами» (цит. за: Бгагавад-гіта 9.7, ком.). Йдеться про концепцію одночасної єдності й відмінності, коли все сотворене як прояв енергії Господа є єдиним із Ним і водночас відмінним від Нього (Шрімад-Бгагаватам 1.1.2, ком.).

Стосунки з Богом у поезії М. Вінграновського особливі. У ранніх віршах часом звучать атеїстичні мотиви, очевидно, продиктовані тогочасною соціокультурною ситуацією в СРСР, де панувала ідеологія матеріалістичного атеїзму («Завіса! Все, товариші боги! / Мені не смішно. В мене змерзли губи» [5, с. 14]. «В які молитви, у які корани / Молитися, вітри, щоб вивчитись кохати?» [5, с. 109]. «І вже тоді, у тій обнові, / Не ймучи в біблію й коран, / В своїй згорьованій любові / Я стану демоном карань» [21, с. 42]). Рядок «Не ймучи в біблію й коран» – із поезії «У ластів'ячих гніздах хмар...»,

яку Б. Кравців цитує «із виданої циклостилним способом у Києві 1964 року другої збірки М. Вінграновського п. н. “Так! Є народ...”» [21, с. 35]. Також цю поезію можна знайти серед матеріалів самвидаву, що зберігаються в Музеї шістдесятництва¹. Прикметно, що цей самий поетичний текст у дещо відредагованому вигляді (із першим рядком «Вже зеленіє синій сніг...») уміщено в збірці «3 обійнятих тобою днів», датованій 1993 р. У цій збірці у цитованій строфі рядок «Не ймучи в біблію й коран» замінено на інший – «Без дорікань і нарікань» [7, с. 21]. Оскільки йдеться про збірку, видану вже в часи незалежності України, не випадає вважати причиною редагування вплив радянської цензури – очевидно, маємо справу з авторським саморедагуванням, пов'язаним зі зміною світоглядних настанов і з бажанням позбутися атеїстичних мотивів у власних текстах.

Показовим є сам правопис слова «Бог» у віршах М. Вінграновського. В ранніх рукописах це слово фігурує з малої літери: «І сниться їм медами повний льох / Святого бога...» [23, с. 144], «Ми не сядемо поруч з богом / Навкруг місячного стола» [23, с. 148] (також див. наведену далі поезію «Бог»); так само з малої – назви священних писань: «біблія», «коран»². У збірках, опублікованих у незалежній Україні, слово «Бог» уже з великої літери. Однак тут Бога згадано нечасто, буквально кілька разів («...І мамалига, й небо з Богом...» [6, с. 161], «...і сходить наді мною / І Бог, і ти, і тиша, і душа» [8, с. 120], «Я б тебе заховав серед неба у Бога, / Але небові й Богу сховатися де?» [6, с. 377], «Й пречиста хмаронька від Бога» [6, с. 306], «Лиш могила іде від могили до Бога» [9, с. 239]). На перший погляд цей Бог не має статусу трансцендентної абсолютної сутності, а поставлений в один ряд із земними емоціями і прагненнями («І Бог, і ти, і я – всі просять щастя» [8, с. 120]), розчинений у системі всепроникних зв'язків. У ранній поезії 1964 року, за шевченківською традицією, на вищому аксіологічному щаблі опиняється не Бог, а Україна: «Я вірю в Бога – в Україну. / Вона мій Бог і поводити» [6, с. 191]. Та водночас знаковим

¹ Матеріали з Музею шістдесятництва описано за допомогою лише номера книги вступу, тому тут і далі, посилаючись на ці матеріали, вказуватиму цей номер у примітці. Цитований текст – № KB-77478, арк. 1.

² Пов'язую це не так зі свідомим вибором автора, як із загальною тогочасною правописною практикою. Якщо сучасний «Український правопис» містить норму про написання з великої літери назв релігійних понять, таких як Бог [28, с. 55] (аналогічну норму подає «Український правопис» 1946 р., виданий в еміграції [30, с. 46]), то радянські правописи такої норми не містять. «Український правопис» того ж 1946 р., надрукований в УРСР, узагалі не унормовує, як писати слово «Бог» та інші слова з сакральною семантикою: в розділі «Вживання великої букви (літери)» про це – ані слова [див.: 31, с. 45–54]. Аналогічна ситуація з «Українським правописом» 1960 р.: єдина відмінність – він вказує, що з малої літери слід писати назви релігійних свят, таких як «різдво», «покрова» тощо [29, с. 61].

є переклад, який М. Вінграновський подавав у своїх книжках (зокрема, вміщений у тритомнику 2004 р., в упорядкуванні якого брав участь сам автор): ідеться про поезію «Моя молитва», що є перекладом вірша грузинського поета-романтика Ніколоза Бараташвілі. Цей текст має глибоко релігійний, відверто молитовний характер («Отче небесний, син твій спокушений, / Утихомир мої страсті земні...» [6, с. 277]), і вміщення його в авторських збірках означає, що він мав для М. Вінграновського особливе значення. Звертає на себе увагу й інша – пізня – поезія, яка вперше з'явилася в книжковому форматі лише у помертвому виданні М. Вінграновського 2013 р. і яка починається так:

Ненадійне ніщо, ні в дощах, ні в снігах.
Ненадійна весна, ненадійна дорога,
Серед степу в степу, серед степу в степах
Лиш могила іде від могили до Бога [9, с. 239].

Тут звучить певне розчарування в усьому матеріальному, до категорії «ненадійності» потрапляють навіть знакові для поета образи-концепти весни і дороги. Натомість Бог постає як та остаточна абсолютна сутність, до якої в кінцевому підсумку відбувається весь рух. Рух горизонтальний (дорога) виявляється ненадійним, рух вертикальний (від могили до Бога) – те, що долає цю ненадійність і лишається наприкінці всього.

Молитовний настрій явлено у поезії «Монолог 1937 р.»:

Увесь у владі просвітління,
Я лячно плачу і молось,
Молось і кличу воскресіння
Минувшини... але боюсь...¹

В аспекті стосунків із Богом цікаві результати дала робота з неопублікованими рукописами М. Вінграновського, які зберігаються в Національному музеї літератури України. Серед цих матеріалів є кілька поетичних фрагментів (очевидно, чернеток недописаних віршів), які містять виразно релігійну лексику й образність:

Святе обличчя облітає –
Воно сипке, як я і ти.
І святу славу проспівас –
Свята та слава й дух святий²

або:

Жовтіє літо, синє по боках
Як біблія, повита виноградом³.

¹ Музей шістдесятництва, № KB-77482, арк. 6.

² Цит. за матеріалами з неописаних фондів Національного музею літератури України. Збережено орфографію й пунктуацію автора.

³ Те саме.

Цей двовірш містить виразно християнський символ – образ винограду: в християнстві виноград є символом Христа й причастя (адже сам Христос говорить про себе: «Я правдива Виноградина, а Отець Мій – Виноградар» (Ів. 15:1)). Тож часто зображення винограду використовували (та й досі використовують) у художньому оформленні Біблії. Зокрема, на гравюрі з Острозької Біблії можемо бачити виноград [див.: 16, с. 28: вгорі на арці – виноград]. Так само його зображували й на гравюрах у богослужбових книгах, наприклад, у виданні «Апостола» 1695 р. [див.: 16, с. 109]. Зоровий образ, витворений у поезії (жовте, а по боках – синє), можна інтерпретувати як алюзію на позолочені оклади стародавніх видань Біблії, де часом також зображували виноград (наприклад, на двох окладах Євангелія, виготовлених у Києво-Печерській лаврі 1773 р., знайдемо виноград⁴).

Також серед рукописних матеріалів є поезія (власне, копія рукопису поезії, де не зазначено дати написання) зі знаковою назвою «Бог»⁵, текст якої наведу повністю:

Брепе учитель, що бога нема.
Учні, не вірте йому!
Бачте, хитається в мене стіна,
Став на коліна дуб наяву.

Став на коліно складений ніж,
Хліба тобі? Облиш!
Встав перекреслений тричі вірш
І вже гарчить: пиши ж!

К чорту усе! В ангели йду!
Буду для бога латать штани,
Буду котить по небеснім льоду
Зір перестиглих важкі кавуни.

Там я намолюся вже сповна,
Звідти побачу далі ясніш!
Боже, звели, щоб прийшла вона,
Чуєш, звели, бо замучу вірш!

Стогну, чи що? На коліна став?!
Стіл обкусав хто, дalebі?!
Боже, звели, щоб упала в став!
В пекло все рівно тепер чи тоді

[24, Н-Д 36761]⁶.

⁴ Музей книги і друкарства України, СД-145 (виноград унизу на срібному окладі, на жовтому тлі по боках – медальйони з синім тлом), СД-142 (виноград по боках від центрального зображення на срібних позолочених таврах).

⁵ Цю поезію в дещо іншому варіанті наводить Леонід Талалай у публікації: Микола Вінграновський. Ранні поезії. *Березіль*. 2006. № 11–12. С. 140–152. Цікаво, що він подає дату написання: 11.VII – 57 р. [23, с. 148].

⁶ Оскільки в Національному музеї літератури України матеріали з фонду Миколи Вінграновського зберігаються без номера фонду, опису й справи, а мають інвентарний номер для кожного окремого документа, тут і далі посилатимусь на ці матеріали так: у квадратних дужках перший номер – це позиція в списку літератури цієї студії, після коми – інвентарний номер документа. У тексті поезії збережено орфографію й пунктуацію автора.

Про цей вірш пише Т. Салига, слушно зазначаючи: «Досі майже не звертали уваги на сакральні мотиви поезії М. Вінграновського. А вони в його творчості видимі... Виразів релігійного характеру в поезії Вінграновського таки доволі...» [26, с. 252].

Показовими є свідчення дружини поета Олександри Білинкевич-Вінграновської про його стосунки з Богом: «У Бога Микола вірив. До церкви не ходив. Звертався до Бога своїми словами і, як сказав одного разу, вночі. Таке зізнання вивиривалося у нього рідко... Уперше до церкви повила Миколу Бабуня, Миколиної Мами Мама – Євдокія Садівниченко... Бабуня часто водила до церкви внуків Вінграновських: малого Миколу, молодшого на три роки Аліка, молодшу на п'ять років Гелю. Під час Другої світової війни в Первомайську стояли румуни, а з ними був їхній священник. Він звертався до Миколиної мами, щоб відпустила малого Миколу з ним, бо хоче вивчити його на священника. Сам же Микола розповідав мені, що десь в 4–5 класах любив уночі виходити в садок і молитися – тоді він *мріяв бути священником*» [22, с. 436] (курсив мій. – С. Б.). А ось як М. Вінграновський закінчує свій лист до отця Юрія, написаний у березні 1999 р.: «Обнімаю Вас і цілую і хвалю Бога – Господь помагав мені завжди» [24, Н-Д 36777].

Ті, хто спілкувався з М. Вінграновським особисто, згадують, що він не любив розводитися на тему Бога, але те, що був віруючою людиною, відчувалося, хоча ця віра була радше пантеїстичною, демократичною, не інституціоналізованою [див.: 4; 11]. Тим часом у його поезіях можна знайти християнську символіку: «Хрест не давай мені ти / З рук Володимирових...» [23, с. 149], «Ви чуєте? Це мій народ – як сіль, / Як хрест і плоть мого життя і віку...» [6, с. 127], «Різдвяні пахли калачі... / І наш різдвяний стіл білів...» [6, с. 160]¹. Усі ці міркування наведено тут із ось якою метою: не можна стверджувати, що М. Вінграновський був обізнаний із богословськими тонкощами й добре знався на священних писаннях, проте його певну заангажованість у релігійний дискурс із самого дитинства засвідчено, що дає підстави розгортати інтерпретацію його

поезій також і в межах цього дискурсу (зокрема – в аспекті поєднання однини і множини на мовному рівні як вияву інтуїтивного прочування єдності єдиної божественної абсолютної сутності та множинності реальних матеріальних проявів). Простіше кажучи – це прочування Бога у всьому видимому й відчутному без повсякчасного Його називання, отой пантеїзм, про який кажуть у своїх спогадах сучасники [див.: 4; 11].

Врешті, описане раніше відчуття загальної всеєдності, виразно явлене в поезії М. Вінграновського, також можна інтерпретувати в релігійному дискурсі: адже по суті це є відчуттям усеприсутності Бога, в Якому все перебуває і завдяки Якому все єднається. Бог усюдишущий – такою є одна з Його якостей, описана в різних релігійних традиціях: у християнстві [15, с. 16] (див. у Біблії: «Куди я від Духа Твого піду, / і куди я втечу від Твого лица? / Якщо я на небо зйду, – то Ти там, / або постелюся в шеолі – ось Ти!» (Пс. 139:7–8); «Чи Я неба й землі не наповнюю? / каже Господь» (Єр. 23:24); св. Григорій Богослов вказує, що властивістю Бога є «все пронизувати і все наповнювати» [13]), у ведичному вченні (див. зокрема молитву до одного з утілень Господа – Нрісімхи: «Господь Нрісімха і тут і там. Хоч куди б я пішов – усюди Господь Нрісімха. Він і в серці, і зовні...» [25, с. 146]), в ісламі (див. у Корані: «Аллагу належить схід та захід. Тож куди б ви не повернулися – всюди лик Аллага. Воістину, Аллаг – Всеосаяжний, Всезнаючий!» (Коран 2:115)). У М. Вінграновського не знайдемо таких прямих тверджень про всюдисущість Бога, однак уся його поезія переводить у словесний вимір тонко відчуті всепроникні зв'язки між усім сотвореним.

Питання про те, чому рядки виразно релігійного звучання наявні в неопублікованих (принаймні за життя автора) рукописах М. Вінграновського і чому їх фактично немає в опублікованих поезіях, лишається відкритим. Чи є це наслідком впливу радянської цензури і загалом воєвничого атеїзму радянської епохи? Однак чому в такому разі поет не публікував свої «релігійні» поезії за часів незалежної України? Можливо, це авторська самоцензура, продиктована тонким смаком і відчуттям межі того, що називати можна, а що – не варто, відчуттям тієї грані, за якою вербалізація сакрального знищить переживання цього сакрального? В будь-якому разі це питання, яке потребує подальших досліджень.

¹ Життєві факти про причетність М. Вінграновського до християнської традиції наводить його друг дитинства Андрій Антоноук: згадує, що в часи панування ідеології атеїзму вони (тоді школярі) ходили разом колядувати і щедрувати (за що з М. Вінграновського на лінійці зняли комсомольський значок), мама М. Вінграновського співала в церкві на кліросі, навіть самому М. Вінграновському, коли він студентом одного разу приїхав додому в Богопіль, випало співати в церкві під час служби, бо не було кому (див. про це у фільмі «Душу свою поет повинен берегти», URL: <https://www.youtube.com/watch?v=UvUh9TLs1lY>).

Список джерел та літератури

1. Аверинцев С. Софія-Логос. Словник. 3-тє вид. Київ : Дух і Літера, 2007. 650 с.
2. Бгавад-гіта як вона є / переклад і коментарі А. Ч. Бхактиведанта Свами Прабхупади. 2-е вид., випр. Харків : Бхактиведанта Бук Траст, 2015. 766 с.
3. Біблія, або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту із мови давньоєврейської й грецької на українську наново перекладена / видання Місійного товариства «Нове Життя Україна, Кемпус Крусейд фор Крайст». Київ : Нове Життя, 1992. 959, 296, 129 с.
4. Василь Герасим'юк: «Микола Вінграновський довів, що поет – завжди в одному примірнику» / розмовляла Світлана Богдан. *ЛітАкцент*. URL: <http://litakcent.com/2016/12/01/vasyl-herasymjuk-mykola-vinhranovskiy-doviv-scho-poet-zavzhdy-v-odnomu-primirnyku/>.
5. Вінграновський М. Атомні прелюди: поезії. Київ : Радянський письменник, 1962. 118 с.
6. Вінграновський М. С. Вибрані твори. У 3 т. Т. 1. Поезії. 1954–2003. Тернопіль : Богдан, 2004. 400 с.
7. Вінграновський М. С. 3 обійнятих тобою днів: поезії. Київ : Веселка, 1993. 303 с.
8. Вінграновський М. Любове, ні! Не прощай!: вибрана лірика. Київ : Український письменник, 1996. 149 с.
9. Вінграновський М. На срібнім березі. Вибрані вірші / упор.: Іван Малкович, Павло Вольвач. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2013. 256 с.
10. Вінграновський М. С. Поезії. Київ : Дніпро, 1971. 176 с.
11. Володимир Моренець: «Вінграновський залишився цілісним» / розмовляла Світлана Богдан. *ЛітАкцент*. URL: <http://litakcent.com/2016/06/03/volodymyr-morenec-vinhranovskoho-zalyshyvsja-cilisnym/>.
12. Горшков В. Некоторые мысли о концепции Троицы. *Киевская Русь*. URL: <http://www.kiev-orthodox.org/site/theology/5696/>.
13. Григорий Богослов, святитель. Пять слов о богословии. Ни-ка. Сайт православного христианина. URL: <http://ni-ka.com.ua/index.php?Lev=5s12731>.
14. Евзлин М. Космогония и ритуал. Москва : Радикс, 1993. 344 с.
15. Закон Божий : підручник для сім'ї та школи / протоієрей Серафим Слобідський. 3-тє вид. Київ : Видавничий відділ УПЦ КП, 2003. 655 с.
16. Запаско Я., Ісасвич Я. Пам'ятки книжкового мистецтва. Каталог стародруків, виданих на Україні. Книга перша (1574–1700). Львів : Вид-во при Львів. держ. ун-ті ВО «Вища школа», 1981. 136 с.
17. Зборовська Н. В. Код української літератури: Проект психоісторії новітньої української літератури : монографія. Київ : Академвидав, 2006. 504 с.
18. Кирилл (Говорун), архимандрит. Воипостасное. URL: <https://ru.linkedin.com/pulse/%D0%B2%D0%BE%D0%B8%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B5-cytil-hovorun>.
19. Кирилл (Говорун), архимандрит. Ипостась. Киевская Русь. URL: <http://www.kiev-orthodox.org/site/theology/6717/>.
20. Коран. Переклад смислів українською мовою / пер. з арабської Михайла Якубовича. Київ : ДУМУ «УММА», 2017. 608 с.
21. Кравців Б. «Сто поезій» Миколи Вінграновського. *Сучасність*. 1968. Ч. 9 (93). С. 35–43.
22. Маршал Вінграновський. Книга про поета (спогади, есеї, листи, інтерв'ю) / передм., упорядкув. П. Вольвача. Київ : Ярославів Вал, 2011. 480 с.
23. Микола Вінграновський. Ранні поезії / упор. Леонід Талалай. *Березіль*. 2006. № 11–12. С. 140–152.
24. Національний музей літератури України. Фонд Миколи Вінграновського.
25. Песни ачарьев-вайшнавов. Гимны и мантры, прославляющие Радху и Кришну / в переводе А. Ч. Бхактиведанты Свами Прабхупады, Ачйотананды Свами и Джаяшачинанданы даса адхикари. Бхактиведанта Бук Траст, 1993. 159 с.
26. Салига Т. ...Голос мій не відлюбить... Вінграновськознавчі студії : монографія. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. 352 с.
27. Тарнашинська Л. Б. Микола Вінграновський: «Все на світі з людської душі» : біобібліографічний нарис. Київ, 2006. 106 с.
28. Український правопис / АН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Інститут української мови. 4-тє вид., випр. й доп. Київ : Наукова думка, 1993. 240 с.
29. Український правопис / АН УРСР. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Видавництво АН УРСР, 1960. 272 с.
30. Український правопис. Найголовніші правила українського правопису в зв'язку з граматику / склав Петро Оксаненко; Обласне Представництво Української Еміграції в Авгсбурзі. Авгсбург : Друкарня Дмитра Сажніна, 1946. 56 с.
31. Український правопис / Народний комісаріат освіти УРСР. Київ : Українське державне видавництво, 1946. 179 с.
32. Шримад Бхагаватам. Первая песнь «Творение» / перевод и комментарии А. Ч. Бхактиведанты Свами Прабхупады. Песнь 1, часть 1. Москва : The Bhaktivedanta Book Trust, 1990. 546 с.

S. Bohdan

RELATIONSHIPS WITH GOD IN THE POETRY
OF MYKOLA VINHRANOVSKYI

The article attempts to consider sacred motifs in the poetry of M. Vinhranovskyi. Although atheistic motifs are present in the author's early poems, he later leaves them behind and edits openly atheistic lines. His poetry is characterized by a sense of universal unity, one of the manifestations of which is the peculiar use of the category of quantity, the pairing of the same word in the singular and plural, which can be interpreted with the involvement of religious discourse (since the unity of the individual and the multiple is the quality of God, as indicated by various religious traditions). The spelling of the word "God" in the early and later poems of M. Vinhranovskyi is considered, texts with sacred motifs are indicated. New perspectives on this issue were made possible by the study of the author's unpublished manuscripts, which are kept in the National Museum of Literature of Ukraine: some of them contain explicitly religious imagery and subjects, as discussed in the article. The testimony of the poet's contemporaries about his relationship with God is given. An attempt is made to show that the testimony of M. Vinhranovskyi's interposition in religious discourse gives grounds for deploying the interpretation of his poetry within this discourse, in particular – in the aspect of the combination of the singular and plural at the linguistic level, as well as in the sense of a general unity as a manifestation of the sense of God's all-presence, also evidenced by various religious traditions.

Keywords: God, sacred motifs, religious discourse, Ukrainian literary sixties.

Матеріал надійшов 16.03.2018